

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

HAFIZ İBRAHİM DALLİU
(1878–1951)

Müslüman Arnavutluk'un haftalık bülteni Muştu'nun altıncı sayısı ile 'merhaba' diyoruz.

Jaup İmer Pashaj

Müslüman Arnavutluk, Müslüman Arnavut halkının yetiştirmiş olduğu değerleri tanıtmanın sadece günümüz Arnavutlarının aidiyet vurgusuna değil, aynı zamanda Müslüman halkların Arnavut halkına bakışına da tesir edeceği kanaatindedir. İşte bu sebeple Muştu'nun bu sayısında bir başka alimi, Hafız İbrahim Dalliü'yu bilginize sunuyoruz.

Amerika'nın Balkan politikalarını konu alan "Balkanlar'da Amerikan Dış Politikası" isimli yazı dizisi bu hafta 'sosyalist hükümetler', 'uyuşturucu tacirleri' ve 'Kosova çatışması' çerçevesinde yapılan değerlendirmeler ile devam ediyor.

İlahiyatçı, tercüman, şair, editör, muallim ve bir vatansever olan İbrahim Dalliü 1878'de Tiran'da, dinî geleneklere bağlı ve misafirperver bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Henüz çocuk yaşta iken dinî duygu ve düşünceleri ailesi tarafından şekillendirilmeye başlandı. Hafız eğitiminin ilerleyen döneminde birçok çağdaşı gibi İstanbul'a gelerek daha geniş bir ilim ve tecrübeye sahip oldu. Çocukluğundan gençliğine dek sağlam bir dinî kültür ile yetiştirilen Dalliü İsmâ'mın sadık bir mücahidi ve Arnavutluk'u ilgilendiren meselelere bağlı bir önder olma yolunda mesafe alıyordu.

Bu sayımızda Hafız İbrahim Dalliü'nün şiirlerinden 'Dini İslam'a yer veriyoruz. Şiir, Hafız'ın 1900 yılında yayımlanan, Arnavut halkına İslam'ı şiirler ile anlatan 'Besimet e Musilmanevet' isimli kitabıyla Arnavut edebiyatına kazandırılmıştı.

Yine bu sayımızda 'Ana Hatlarıyla Arnavut Edebiyatı Tarihi' isimli bir çalışmayı da yayımlamaya başlıyoruz. Arnavut halkının tarih sahnesinde yer almaya başladığı dönemden bugüne Arnavut edebiyatını inceleyen bu çalışmanın ilginizi çekeceğini umuyoruz.

Gerek bülten çalışmamıza gerekse www.muslumanarnavutluk.com sitesine yönelik müspet-menfi görüşlerinizi mustu@muslumanarnavutluk.com elektronik posta adresine gönderebilirsiniz.

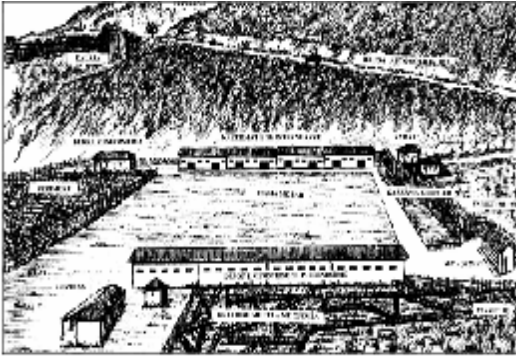
Selam ile...

Fatih Camii 1880

İbrahim Dalliu, Arnavutluk'taki bütün camilerin görevlilerinden başlamak üzere, sıradan dindara kadar Arnavutluk'taki bütün toplumsal tabakalara gerekli eğitim verebilmek için Arnavutça edebiyata acil ve kaçınılmaz bir ihtiyacın olduğunu düşünüyordu¹. Bunun için de gençlere Arnavutça okuma-yazma öğretmek istiyordu. Vatana döner dönmez günlük çekmesine rağmen şehrin doğusunda yaptığı imamlıktan kopmadan Tiran'ın ilkokullardan birinde öğretmen olarak çalışmaya başladı.

İbrahim Dalliu millî duygulara sık sıkıya bağlı bir kişi olarak "Tiran'da vatanseverlik" adlı eserinde millî teşkilâta faaliyet yürüten 150 adam zikretmiştir. Eserin kaleme alınmasıyla yazarın Tiran'daki vatanseverlerle bağı güçlenmiştir. Bu kitabın bir etkisi de İbrahim Dalliu'nun daha sonra yapılan Elbasan kongresinde Tiran azası olarak seçilmesi olmuştur. Bu kongre, Arnavutça eğitim veren ilk lisenin açılması kararıyla neticelenmişti. İbrahim Dalliu açılan bu yeni okula öğretmen tayin edildi. Ancak bu disiplinli, dürüst, vatansever, yazar ve şair, sapık ideolojilere tâbi olmadığı için hapse atılarak çeşitli işkencelere maruz bırakıldı. Hapisten çıkabilmesi dostlarının ve Hasan Prishtina, Mihal Grameno gibi arkadaşlarının müdahalesini gerektirmişti.

Komünist dönemin hapishaneleri Nazilerin kurmuş olduğu kamplardan farklı değildi.

Hafız Sabri Koçi gibi Hafız İbrahim Dalliu'nun da hayatının büyük bir kısmı hapishanelerde geçti. Çünkü onun temel amacı zulme ve adaletsizliğe karşı savaşmak ve vatanın menfaatlerini savunmak çerçevesinde şekilleniyordu. İkinci Dünya Savaşından sonra Tiran Medresesi'nde İslâmî Temel Bilimler ve Akaid dallarında hoca olarak görevlendirildi. Öğrencileri onun anlattıklarını dikkatli bir şekilde dinliyorlardı. Çünkü İbrahim Dalliu dersleri ilginç kılabilmek için zaman zaman kendi tecrübelerinden de örnekler veriyordu. Böylelikle dersler salt nazarî ayrıntılara boğulmuş olmaktan çıkıyor, hayata da dokunuyordu.

Hafız İbrahim Dalliu ve arkadaşları Tiran Lisesi'nde.

1944 yılından sonra Arnavutluk'ta gelişen sosyo-politik olaylar köylerin, şehirlerin, ekonominin ve eğitimin değişimi başta olmak üzere her alanda durmak bilmeyen bir değişimi başlattı. Bu toplumsal değişim öylesine hızlıydı ki, insanların ilişki biçimleri dahi değişmeye başlamıştı. Arnavutluk'ta yerleşmeye başlayan diktatörlük ülkedeki tüm toplumsal tabakaların haklarını ve ifade hürriyetlerini yok ediyordu. Bu sebeple İbrahim Dalliu'nun bu dinsiz, tanrıtanımaz ideolojiyle bağdaşması hiçbir şekilde mümkün olamazdı. O, sürekli bir şekilde düşüncelerini açıkça ifade ediyordu. İbrahim Dalliu halka zulmeden bir devlet biçimi tasavvur edemiyordu. Devleti yöneten, vatani sevmeyen ve onun iyiliğini düşünmeyen, bu hükümet var olduğu sürece muhalefette kalacağını ilan ediyordu.

¹ Kasollja, Faik, "jeta dhe vepra i İbrahim Dalliu" makalesinde, s.1

Bu tavrı İbrahim Dalliu'nun yeniden tutuklanarak cezaevine konulmasına yol açmıştı. Hapishanede çeşitli işkencelere maruz kaldı. Sonu gelmez işkencelerden sonra hapisten çıkarıldığında Dalliu bedenlen tükenmiş hâldeydi. Hapishanede ölmemesi için ağır hasta bir şekilde serbest bırakmışlardı. 73 yılın tabii yorgunluğundan ayrı olarak komünist diktatörlüğün insaf bilmeyen işkencecilerinin zulmü ona atlatamayacağı bir hastalık bırakmıştı. Dalliu işte bu hastalık sebebiyle 1951 yılında aramızdan ayrıldı. Sonu gelmez işkenceler sebebiyle yakalandığı bu hastalıktan vefatı umulur ki onun şehitlerle birlikte haşrolunmasını sağlayacaktır. İnne lillahi ve inne ileyhi raciun...

Hafız İbrahim Dalliu'nun vefat ettiği dönemde Ethem Bey Camii'ni Stalin'in heykeli kahrediyordu.

İbrahim Dalliu cömert bir kişiydi. Malını Allah yolunda harcamaktan kaçınmazdı. Yine geniş ufuklu ve kültürel açılarından derin bir insandı. İbrahim Dalliu, dayanıklı, sakin, zengin ve güvenilir bir devlet olmadan dindarların rahatlıkla ve

özgürce dinî ibadetlerini yerine getiremeyeceğini düşünüyordu. Din-vatan ilişkileri sık sıkıya bağlı olan, ayrılmaz bir devlet biçimi tasavvur ediyordu ki, biri olmadan diğeri de ayakta duramazdı. Bir başka ifadeyle, din ve devlet işlerinin birbirinden bağımsız, iki ayrı kurum olarak değil birbirini tamamlayıcı bir unsur olarak telakki ediyordu. Ona göre bu iki kavram, din-devlet, birbirini dışlayamazdı². Bir yazısında şöyle diyordu; "TE MOS ISHTE ISLAMI, POPULLI SHQIPTAR DO TE ISHTE SHUME ME TEPER NE NUMER POR JO SHQIPTAR"³, (İslam dini olmasaydı Arnavutluk halkı nüfus olarak daha fazla olabilirdi ancak Arnavut olamazdı). İbrahim Dalliu eserleriyle tarihin kritik bir döneminde yaşayan, sayısız düşmanın arasında kalan, onu destekleyecek ve savunacak kimseyi bulamayan Arnavutluk'u ve Arnavut halkını aydınlatmaya çalışmıştır.

İlahiyatçı, tercüman, şair, editör, muallim, vatansever bir kahraman olan İbrahim Dalliu hakkındaki hiçbir konuşma fazlalık olarak telakki edilemez. Zira bu ünlü İslâm düşünürünü daha iyi tanıyabilmek için her şeyden önce eserlerine başvurmalıyız. Bunun için biz burada dinî ve millî edebiyat hâlinde tasnif ettiğimiz eserlerini kısacası zikredeceğiz.

Hafız İbrahim Dalliu'nun Dinî Eserleri

"Libri i së Falmes, namazın kılınışı" bu eserde yıllık, haftalık ve günlük bütün namaz kuralları, namazda okunan dua ve kısa sureleri Arapça, Arapça bilmeyenlerin kolayca öğrenebilmeleri için Arapça Latin harflerle yazılı ve Arnavutça mealinden ibarettir. Ayrıca bu eserde namazın önemini faydaları sık sık vurgulanmıştır. Kitap basıldığında Müslümanlara yardım etmek amacıyla ücretsiz dağıtmıştır. Böylelikle farz-ı ayn olan namazın her

² Agm s. 3

³ Konica, Faik, "jeta dhe vepra i İbrahim Dalliu" makalesi, s. 3.

Müslüman tarafından yerine getirilmesine yardımcı olmuştur.

“Dhanti e Ramazanit, orucun faydaları (1921)” Orucun temel kurallarını anlatmaktan ibarettir. Ayrıca yazar bu eserde tıp açısından orucun faydalarını ve önemini zikretmiştir.

“İlahija, ilahi” Hz Peygamber’e (sav) nispet edilen ilahi ve ezgilerdir. Bu kitapta Peygamber sevgisinden ve O’nun adını yaymanın, duyurmanın öneminden bahsedilmiştir.

“Patriotizma në Tiranë, Tiran’da vatanseverlik” Bu eserde yazar Tiran’da ve diğer şehirlerde bulunan vatanseverlerin millî teşkilâta katılmalarının ve Arnavutluk’taki gelişmeleri takip etmelerinin önemini anlatır. Arnavut tarihi açısından mühim bir eserdir.

“Poema satirike Dokrrat e Hint, Hint sapmaları ve kınama şiirleri”. Bu eserinde Dalli, vatana hiçbir fayda getirmeyen, zamanını meyhane ve kahvehanelerde geçiren, faydasız sohbetlere iştirak eden insanları kınar ve onlarla alay eder. Şair Dalliun yalancı entelektüelleri eleştirdiği ve onları kınadığı bilinmektedir.

“Texhvidi” Kuran’ın okunma kuralları,

“İlmihali”, iman dersleri.

“Ajka e kuptimeve të Kur'ani Qerimit, kuran’ın ana konuları” ancak yedi cüz yayınlanabildi, diğeri kalanı yayınlanamadı⁴.

“E lemja dhe jeta e të madhit Muhamed sas, Hz Muhammed’in hayatı ve ölümü, 6143 beyit, 1934’te yayınlanmıştır.

“C’është Islamizmi, İslam nedir” 1935.

⁴ Bardhi, İsmail “HAFIZ İBRAHİM DALLIU MUFESSIR SHQIPTAR”, makalesi, 1.s

“Tarikatu muhamediye”, Muhammed Birgivi’nin eseri İbrahim Dalli tarafından 1936 yılında Arnavutça tercüme edilmiştir. İkinci baskı 2000 yılında AİTC. Tarafından yayınlanmıştır.

“Besimet e muselmanëve” Müslümanların inancı, 4. baskı, 1937.

Namazın kılınışı, 1937.

Millî Eserleri

“Grenxat e kuqe të Tiranës” Tiran’ın kırmızı arıları, hicivli şiirler, 1915.

“Dokrrat e Hinit” Hint saçmaları, hicivli şiirler, 1922.

“Patriotizma në Tiranë” Tiran’da vatanseverlik.

Editör

“Gazeta Dajti” Dajt gazetesi, 1924.

“Gazeta Dajti në gaz”.gazda Dajt gazetesi.

Hafiz İbrahim Dalli’nun kitaplarının bir kısmı Kral Zogu döneminde yayınlanmıştır. Enver Hoxha (Hoca) döneminde ülkedeki dini kitapların tümü toplanarak yakılmıştır.

ANA HATLARIYLA ARNAVUT EDEBİYATI TARİHİ

Mustafa BALCI
Necip KARAEVLİ

Arnavutlar, Balkan coğrafyasının büyük bir kısmında yerleşmiş ve kökleri İliyalılara kadar uzandıği söylenen bir kavimdir. Arnavutlar kendilerini “Shqiptare” (Şikiptar/Şiçiptar’a yakın okunur) diye tanımlar. “Shqip” Türkçe dışındaki hemen bütün dillerde “Albanian” şeklinde adlandırılırlar. [Türkçe](#)'deki Arnavut kelimesi bir güney Arnavut (Toska) aşiretinin adı olan 'Arvanit' kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir.

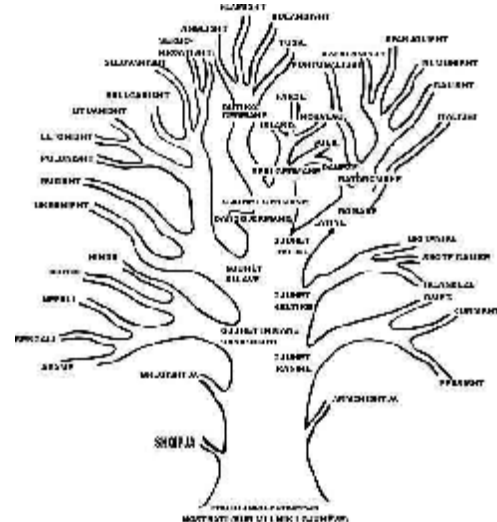
Arnavutların kökeni meselesi, etnikbilimle uğraşanlar arasında hâlâ ihtilaflıdır. Arnavutluk'un (Albanya) asıl sakinlerinin bugünkü yurtlarına nereden geldikleriyle ilgili mesele için birçok fikir ortaya atılmıştır. Kafkaslarda 'Albanya' adlı başka bir yerin varlığı, 'Albanya' adının nereden kaynaklandığının bilinmezliğini sürdürmesi ve bu ismin Arnavut halkı tarafından kullanılmaması ayrı ayrı cevapını bekleyen sorular olarak durmaktadır. Arnavutların Balkanlara gelişine dair tarihte veya efsanelerde kayda değer, somut bir bilginin bulunmayışı da ilâve edildiğinde Arnavutların coğrafî bakımdan kökeni meselesi şimdilik çözümsüzdür.

Sırp tarihçiler de Arnavutların Albanlar olduğu tezini yayarak onların Balkanların yerli halkı olmadığını ispatlamaya çalışmışlardır.

Bugün Arnavutların Balkanlardaki en eski halk olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Erken Hint-Avrupa veya

İndo-Cermen topluluğundan kopan en eski unsurlardandır. Hint-Avrupa dillerinin eski kolundan müstakil bir dil olarak üç dilin ayrıldığı bilinmektedir⁵. *The Scribner-Bantam English Dictionary*'de verilen bir şemada Hint-Avrupa dillerinden Ermenice ve Yunanca ile birlikte ayrılan en eski dilin Arnavutça olduğu görülmektedir. Bu ana daldan kopan Arnavutçanın ilk konuşurlarının birbiriyle akraba olan İliyalılar, Makedonyalılar (bunlar, bugünkü Makedonya Cumhuriyetini kuran ve Tito tarafından Sırp unsurunu az göstermek için uydurulan Slav kökenli Makedonyalılarla karıştırılmamalıdır) ve Epirotlar oldukları kabul edilmektedir.

Arnavutça (SHQIP), Hint -Avrupa dil ailesine bağı, başkaca akrabası olmayan özgün bir dildir

Balkanlarla uğraşan etnikbilimci ve dilbilimcilerin kanaatine göre, İliyalılar, yarımadanın güney kısmında yerleşik olan ve sınırları İtalya'dan Trakya'ya kadar uzanan Elen öncesi *Tirenopelasgiya* halkının çekirdeğini oluşturmuşlardır. Yunan kaynaklarında "barbar" ve "Elen olmayan" şeklinde adlandırılan bu akraba topluluklardan İliyalılar, Gegaların, yani kuzeyli Arnavutlar'ın; Epirotlar ise

⁵ Williams, Edwin B., *The Scribner-Bantam English Dictionary*, s. 1060-1061, Amerika, 1991. Ayrıca bk. Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil*, TDK yayınları, Ank., 2000.

Toskalar'ın yani güneyli Arnavutların ataları oldukları kabul edilmektedir. Roma İmparatorluğunun kurucu halklarından olduğu söylenen İliyalıların yaşadığı coğrafya 5. yüzyılda Roma'nın Cermen, Hun ve Slavlar tarafından saldırıya uğraması ve yıkılması sonucunda 7. ve 8. yüzyıllardan itibaren İslavların eline geçmiş ve bölge Ortaçağdan sonra Hırvatistan ve Karadağ diye anılmaya başlanmıştır.

Ortaçağda bölgenin tam Doğu ve Batı Roma imparatorluklarının sınırında bulunması nedeniyle Arnavutlar 6. yüzyıldan sonra İslavlaşma tehlikesine karşı, batının en güçlü şehri olan [Venedik](#)'in himayesine girerek [Katolikliği](#) tercih etmişler ama daha doğuda kalan [Kosova](#) ve bugünkü Sırbistan bölgeleri hızlı bir Ortodoklaşma ve İslavlaşma tehdidi altına kalmıştır.

Doğu Roma'nın 13. yüzyıldan sonra yıkılma sürecine girmesi sonucu doğudan gelen Osmanlılar 14. asırdan itibaren bölgeyi hakimiyetleri altına almışlardır. Bu gelişmeler çok sayıda Hıristiyan Arnavutun [İtalya](#)'ya ve özellikle Sicilya ve Kalabriya bölgelerine göç etmesine yol açmıştır. İtalya Arnavutları 'Arbereş' adıyla anılırlar.

İtalya'nın birçok bölgesinde Arnavutça halen konuşulan bir lisan olarak varlığını sürdürmektedir.

(Haritada 'A' harfi Arnavutça'yı temsil ediyor) Osmanlıların bölgeye gelişi, akabinde Arnavutların kitlesel olarak İslâm dinine girmeleri; Müslümanlığı Arnavutlar için bir kambur gibi gören birtakım batıcı ve milliyetçi Arnavutlar dışında kalan kadir bilir Arnavut aydınlar tarafından, "güneyde elenleşmeyi, kuzeyde de İslavlaşmayı önlemiştir" şeklinde değerlendirilmektedir. Bu şekilde bölgede dağınık ve nüfusça az olan toplulukların kimliklerini Osmanlılar sayesinde korumuş oldukları gerçeği, diğer Balkan halklarından olan Rumenler ve Ulahlar tarafından da kabul edilmektedir.

Balkan coğrafyasının dağlık olması bölgede yaşayan insanların hayat tarzına da tesir etmiştir. 19. asrın başlarına, Tepedelenli Ali Paşanın (Ali Bash Tepelenë) bölgedeki hakimiyetine kadar Arnavut halkın büyük bir kısmı, bilhassa güney Arnavutluk'ta şehirlerin dışında dağlık arazide, dağınık bir şekilde yaşamakta idi. Ali Paşanın zorlamalarıyla şehirlere yerleşme hızlanmış ve sonraki zamanlarda belli bir toplumsallaşma ve şehirleşme gözle görülür bir hâl almıştır⁶.

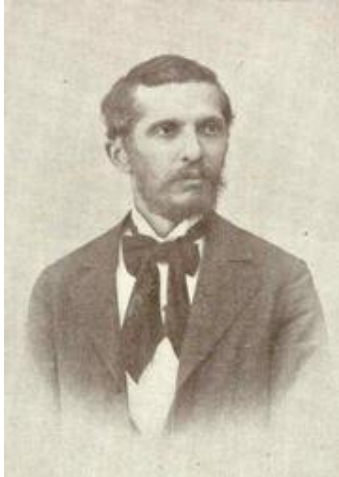
Tepedelenli Ali Paşa
(Rum yayılcılığı karşısındaki sert tavriyle anılır)

⁶ Ali Paşanın Arnavutlara, özellikle Suli Arnavutlarına yaptıklarını Ahmet Mithad Efendi *Arnavutlar ve Sulyotlar* (1887) romanında tatlı tatlı anlatır. Bu roman Nuri Sağlam tarafından Latin harflerine aktarılmış ve Türk Dil Kurumu tarafından 2002de *Arnavutlar ve Solyotlar* adıyla yayımlanmıştır.

Yazı dilini ortaya çıkararak en belirgin unsur devlettir. Roma, Bizans ve Osmanlı hakimiyetinde yaşayageldikleri için Arnavutların bu anlamda bir resmî yazı dilleri oluşmamıştır.

Devlet dili dışında yazı dilini ortaya çıkaracak bir toplumsal hayat da yukarıda temas edildiği gibi bölge insanı için çok elzem bir ihtiyaç olarak belirmemişti. Sadece okumuş yazmış Arnavutların sahip oldukları dinî, edebî birikimlerini kendi toplumlarına aktarma gayreti belli bir dönemden itibaren kendini hissettirmiştir ki aslında bugünkü Arnavutça'nın yazılı ve estetik temellerini bu yazı dili ile başlayan gelenek atmıştır.

Osmanlı kültür havzasında yetişen bu Arnavutlar, içinde yer aldıkları divan şiiri geleneğini kendi dillerine de taşımaya gayret etmişler ve böylece 200 yıl sürecek olan bir edebî dilin oluşmasını sağlamışlardır. Osmanlı münevverlerince divan şiiri geleneğinde Arapça, Farsça ve Türkçe divanlar tertip etmek yazılı olmayan bir kuraldı, sıra Arnavutça'ya gelince Arnavutça yazmak isteyen şairlere bir de Arnavutça divanlar tertip etmek ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Naim Frasheri 'Qrbelaja' şiiriyle hatırlanır.

İşte bu edebî hareket, bazı Arnavutlar arasında küçümsemek ve yok saymak gayesine matuf olarak Arapça "beyt"ten Türkçeleşmiş bir yapı olan "beytçiler",

Arnavutça'ya geçmiş ve Arnavutların söyleyişi ile "beyteciler" şeklinde anılmaktadır. Bazı Arnavutlar ise İspanyolca'dan mülhem olan Boşnakların adlandırmasını örnek alarak "Elhamiyado" şeklinde kavramlaştırmaktadırlar. En son olarak da meseleyi olduğu gibi kavramaya çalışanların adlandırmasıyla bu dönem, "İslâmî Dönem Arnavut Edebiyatı" şeklinde ifade edilmektedir. Arnavutça'nın bir yazı dili olarak serpiştiği, ilk estetik ve sanatsal mahsullerini verdiği döneme gelmeden önce sözlü ve ilk yazılı mahsullerine bakalım.

QERBELAJA

Ah e mjera unë Fatimja, si nuk mund të ju tregojë
Për hidhërimin që kam në zemër, për Husejnin unë vajtojë.
O ju njerëz sa ju kam dashur, unë dhe babi im Pejgamber
Sa shpejt na harruat dhe devijuat, e fëmijët e tan na maskruat.

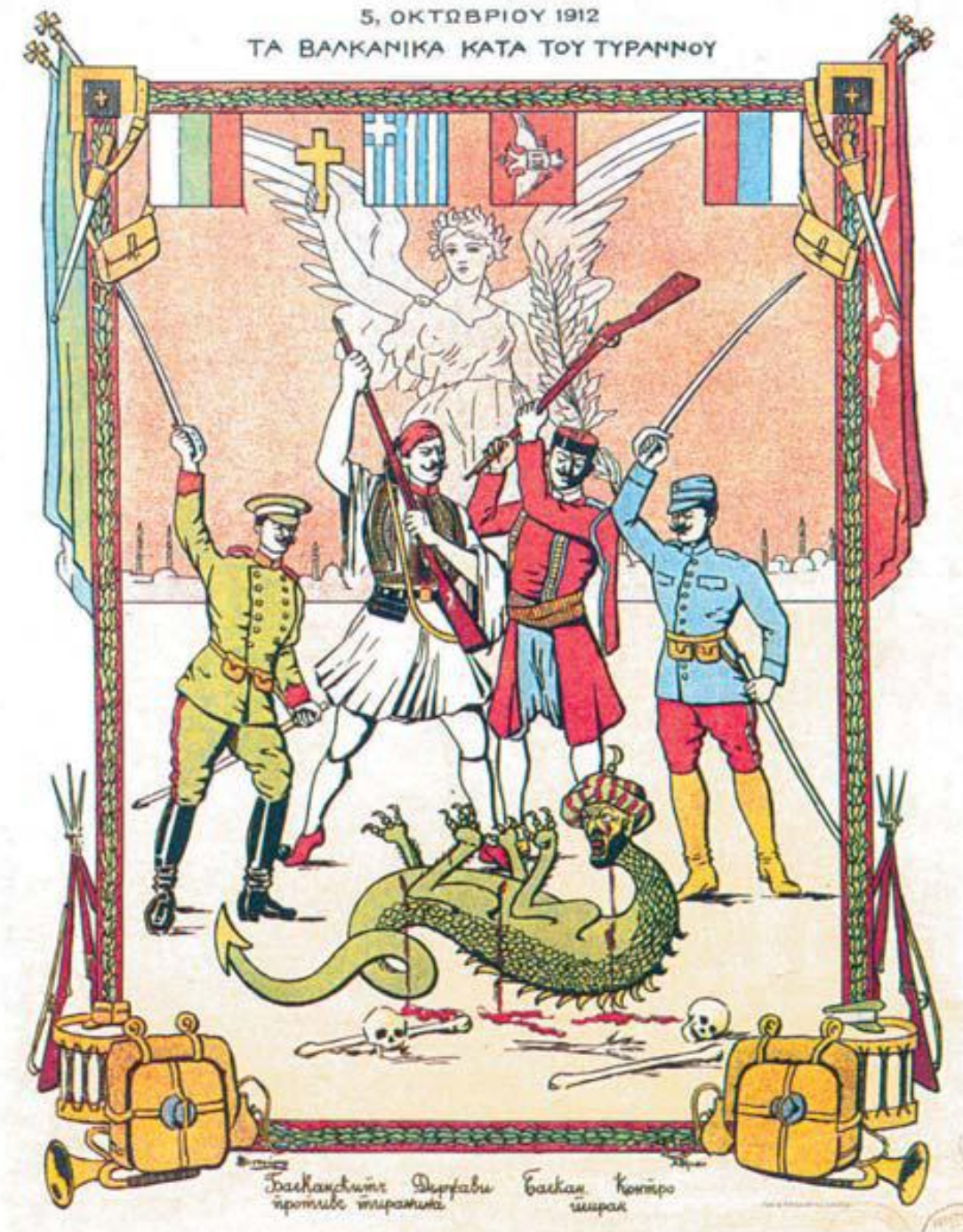
Pasha Zotin, pasha të vërtetën, pasha ty që e njuh Ehlî Bejtin
Ç'mund të ndien për Qerbelan, përveç lotit, mallit e dhimbjes për ta.
Çdo hor i paftyre juve ju ka lënduar, barkun e Fatimes në mbrendi e helmuan.
Ia pren gjymtyrët Imamëve të Islamit, ia pren kokën e HUSEJN IMAMIT.

Ah Zejnebe motër, thoshte Imam Husejni, e lëshuam votrën dhe varrin e Pejgamberit.
Këtë natë kur dolëm nga qyteti Medines, u dridh toka përreth varrit të nënës Fatime.
Atë natë edhe hëna deshi të pëlciste, nga dhimbjet që ndjeu për birin e Murtezas
Atë natë edhe toka deshi të gëlltiste, mushrikët e mallkuar pjellën e Hindas.

Tërë natën hecën e pastaj u afruan, te shtëpia e Allahut mallin e larguan
Se babi i Hasanit Ali Murteza, nga mbrendia e Qabës kishte ardhur në këtë dynja.
Vajtonte Qabeja si fëmijë i dëshpruar, për trishtimin që ndjen për trimat e uruar.
Që për hatër të Muhamedit dhe për hirë të Mekes,
ja mësyn gyrbetit për në rrugën e Kufes.

Qerbelaja'dan bir bölüm

ÇAMERIA GÜNLERİ YAKLAŞIYOR
27 Haziran Çameria Soykırım Günü

Çameria Günleri'nde bu hafta, Balkanlardaki Hristiyan devletlerin Türk/Osmanlı/Müslüman algısını ortaya koyan bir karikatürü aktarıyoruz.

**BALKANLARDA AMERİKAN DIŞ
POLİTİKASI**
Komünizmin düşüşünden bu güne

4. Bölüm

ARNAVUTLUK ÖRNEĞİ

Olsi Jazexhi

Komünizm sonrası Amerikalılar

**Amerikalılar, Sosyalistler ve
Uyuşturucu Ağaları**

1997'de Sosyalist Parti ve müttefiklerinin el koyduğu ülke, Hamit Karzai'nin Afganistan'ına çok benzemişti. O, ilk olarak Berisha'yı düşürmek için yaratılan ve ülkedeki uyuşturucu ve suç imtiyazlarını genişleten uyuşturucu şebekeleri, eski komünistler ve ağalar tarafından yönetiliyordu. Berisha'nın düşürülmesi için ayaklanan halkın çoğu onun gidişinden sonra kendilerini politikanın içinde buldular ve Sosyalist Parti'ye katıldılar. İktidarın gücü sonucu Sosyalist Parti içindeki farklı gruplardan güçlü imtiyazlılar, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı yollarını kısa ömürlü Sosyalist hükümetler serisinin Arnavutlukta var olduğu gelecek 8 yıl boyunca kontrol ettiler. Sosyalistlerin bu süreçte oluşturdukları hükümetler aşağıdadır:

Fino Hükümeti: 11 Mart 1997 – 24 Temmuz 1997 Bashkim Fino liderliğinde
Nano Hükümeti: 24 Temmuz 1997 – 2 Ekim 1998 Fatos Nano liderliğinde
Majko Hükümeti: 2 Ekim 1998 – 29 Ekim 1999 Pandeli Majko liderliğinde
Meta Hükümeti: 29 Ekim 1999 – 22 Şubat 2002 İilir Meta liderliğinde
Majko Hükümeti: 22 Şubat 2002 – 31 Temmuz 2002 Pandeli Majko liderliğinde
Nano Hükümeti: 31 Temmuz 2002 – 11 Eylül 2005 Fatos Nano önderliğinde

Bashkim Fino

Fatos Nano

Pandeli Majko

İilir Meta

Arnavutluk'un onların çiftliğine döndüğü yönetimleri döneminde Sosyalistler kendilerini Amerikalılara sadık vasallar olarak gösterdiler. Marisa Lino'nun 1997'de Amerikan elçisi olarak başlayışıyla Arnavut politikalarına açık ve doğrudan müdahalelerin - emsalleri ancak Latin Amerika veya bu günlerin Irak'ında bulunabilecek- evvelki örnekleri devam etti. Amerikalıların Arnavutluk'un politikalarına müdahalesi öylesine doğrudandı ki, birçok olayda Amerikan elçisinin sosyalist hükümet için bakanları bile bizzat seçtiği söylentileri yayıldı.

Berisha'nın iktidardan uzaklaştırılmasıyla saltanat süren Marisa Lino Amerika'nın en saldırgan elçilerinden birisiydi. Arnavutluk'un genel valisi gibi davranıyordu ve tüm politikacıların çekindiği biriydi. Selefî olan elçi Joseph Limprecht (1999-2002) daha da saldırgandı. Öyle ki Arnavut politikacılar ne yapacaklarını dikte ediyordu. Marisa Lino'dan James Jeffrey'e (2002-2004) Amerikan elçileri Arnavutluk'un iç işlerine açık bir müdahale politikası yürüttüler. Onlar, yerel politikacılar üzerinde, ne yapıp ne yapmayacaklarına dair, bir dikte politikası kurdular. James Jeffrey de saldırgan Amerikan elçilerinden biriydi. Örnek verirsek; muhaliflerin sosyalist yönetimi protesto etmesine karşıydı ve basında yer alan, Amerikan hükümetinin protestocuların ne yapmak istediğini sorgulayan ve memnun olmadığını bildiren deklarasyonu ile muhaliflere açıkça

saldırıyordu. O aynı şeyi, her ne isterlerse onu yapmayı, iktidar pozisyonundakilere de yapıyordu. Amerikalılar tüm Arnavut hükümetlerin bekası endişesini yerleştirdiklerinden ardi ardına gelen bütün sosyalist hükümetler de Amerikalılarla onların sömürgeci teşebbüslerinde müttefikler ki Amerika bu dönem boyunca Ortadoğu'da da bunu yaptı. Sosyalist hükümetler yalnızca Irak ve Afganistan'a paralı asker göndermekle kalmayıp, 11 Eylül sonrası Arnavutluk'taki Arap ve Müslüman çevreleri peşini bırakmamacasına avlamak için CIA ile de çok yakın bir işbirliğine gittiler. Bu süreç boyunca bu insanların birçoğu eziyete uğradı, öldürüldü, işlerine el konuldu, kaçırıldı ve ülkeden atıldı. Amerika'nın teröre karşı savaş olarak isimlendirdiği dönemde Tiran'da bir FBI ofisi açıldı. O dönemde ülkenin CIA'in Arap muhalifleri ve gizli tutukluları sorguladığı bir üs olarak hizmet ettiğine inanılıyordu. Arnavutluk aynı zamanda CIA'nın zorla kaçırıldığı meşhur Araplara gizli bir hapisane olarak hizmet ediyordu. Halid el Masri bu kötü muamelelerden sonra Amerikan hükümetine dava açmıştı.

Joseph Limprecht

James Jeffery

Amerikalıların Arnavutluk'ta yerleştirdikleri sömürgeci yönetim tarzının en iyi temsilcisi olan James Jeffrey, Arnavut politikacıları elinde tutması ve onlara siyaset dikte etmesi gibi iyi sonuçları sebebiyle Washington tarafından Mart 2005'ten Haziran 2005'e kadar Amerika'nın Irak'taki koordinatörü olarak atanıyordu. Onun önderlik tarzı Washington'u çok etkilemişti ki, onu Arnavutluk'tan alarak söz dinlemez sömürge Irak'a rehber olarak göndermişti.

Kosova Çatışması

Arnavutluk kendi sivil rahatsızlığı ile meşgul iken bir başka bölgede, Eski Yugoslavya'nın Kosova eyaletinde istikrarsızlık geliyordu. Bölgenin yıllardan beri Sırp boyunduruğu altında acı çeken Arnavut sakinleri Arnavutluk'taki istikrarsızlığı kendi çıkarları için bir şans olarak kabul ediyorlardı. Kosovalılar büyük sayılarda silahı Arnavutluk'tan satın alarak Kosova'ya, evlerine gönderdiler. Kendilerini kalaşnikof ve diğer askerî malzeme ile silahlandırdıktan sonra Kosova Kurtuluş Ordusu'nu (Ushtria Çlirimtare e Kosoves -UÇK) oluşturmaya çalıştılar ve onunla bölgedeki Sırp askerî varlığını tehdit ettiler.

UÇK Arnavutluk ayaklanmasından sonra satın aldığı silahlar ile bölgede direnmeye çalışıyordu.

Kosovalıların silahlanması Balkanlardaki statükoyu değiştirdi. 1998 yılına kadar Kosova İbrahim Rugova'nın ve partisi Demokratik Birlik'in şiddet karşıtı politikaları sebebiyle sessizlik içindeydi. Arnavutluk ayaklanmalarıyla Kosovalı politikacılar da rotalarını değiştirdiler. Kosovalı Arnavutlar uluslar arası toplumca hayal kırıklığına uğratılıyordu. İnsan hakları gözlemcilerinin ve uluslar arası diplomatların Sırlar tarafından Arnavutlara yapılan başışlanamaz ve sistematik olan insan hakları ihlallerine dair düzenli raporlarına rağmen uluslar arası toplum onların kötü durumunu fark etmek ve yardımlarına gelmek için fazlaca bir şey yapmıyordu. Kosovalı Arnavutlar Bosna Savaşını sona erdiren Dayton anlaşmasında uluslar arası toplumun kendi

sorunlarını bütünüyle göz ardı ettiğinde de derin bir hayal kırıklığına uğramışlardı.

İbrahim Rugova

Bosna örneğinde olduğu gibi Amerikalılar sadece Müslümanlar kurban olduğu müddetçe çatışmayı ihmal etmek ve bunu Sırbistan'ın bir iç meselesi olarak görmek istiyorlardı. Onlar, Arnavut savaşçıları terörist olarak da isimlendiriyorlardı. Ancak Kosova çatışması Eski Yugoslavya'nın en eski çatışmasıydı ve Tito'nun ölümüyle başlamıştı. Ama uzun bir süre için bu çatışma, Sovyetlere karşı savaşılırken Sırbistan ile iyi ilişkiler kurmak isteyen Amerikan dış politika yapımcıları tarafından bir kenara konulmuştu.

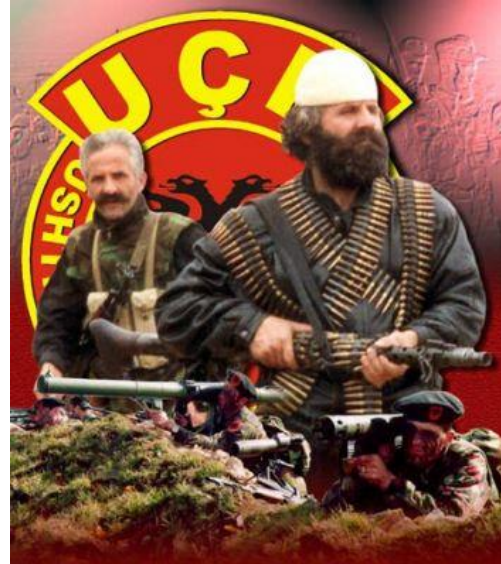
Ancak, Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya Arnavutlara karşı saldırgan ve şovenist olan yeni Sırp elitlerinin egemen olduğu bir devlet haline gelmişti. Sırp milliyetçileri için Kosova, 14. yüzyılda Türkler tarafından yenilgiye uğratıldıkları bir yer olduğundan, bu güne kadar bir çeşit Filistin olarak görülüyordu.⁷ Bu saldırganlıklarıyla Sırplar, Kosova'nın millî muhayyilelerinde işgal ettiği anlamın ancak Siyonizm'deki Filistin ile benzerlik bulabileceğini iddia ediyorlardı. Sırplar Yahudilerin Filistinlilere yaptığını Kosovalı Müslüman Arnavutlara yapmak istiyorlardı. Arnavutların Tito'nun dönemi boyunca Yugoslavya içinde bir özerkliğe sahip oldukları gerçeği Sırplar için bir kabus idi. Ancak Tito'nun ölümü ve Amerikalıların dikkatlerini Sovyetler

7

http://www.mfa.gov.yu/Policy/Minister/Govori/061106_e.html

Birliği'ne yöneltmesiyle onlar Kosovalıların insan haklarına karşı toptan bir saldırı başlattılar. 1980'lerin ortalarından 1999'a kadar Sırp elitleri Yugoslavya cumhuriyetlerinde nasıl egemen olabileceklerine ve Arnavutları nasıl imha edebileceklerine dair bir çok plan hazırladılar.

Arnavutların Sırp egemenliğinden kurtulma ümitleri Sırplara karşı barışçı muhalefeti savunan ve Arnavutlara Batı'nın problemlerini çözeceğini söyleyen, kendini Kosova'nın başkanı ilan eden İbrahim Rugova'nın kötü önderliği sebebiyle 1990'lı yıllarda maniple ediliyordu. 1997'de Kosovalılar Arnavutluk için büyük umutlar besliyorlardı ama Batı onlara sırtını döndü ve onlar kendi kaderlerini kendi ellerine almaya karar verdiler. 1997 sonlarında Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) açıkça ayaklandı ve dünyanın her tarafındaki Arnavutlardan Sırp baskısına karşı savaşmak için destek istedi.

Adem Jashari (sağda) ve Hamza Jashari

UÇK'nın taleplerine cevap çok büyüktü. Arnavutluk'tan Amerika Birleşik Devletlerine kadar Arnavutlar geleceğini İbrahim Rugova ve ona bunu öğütleyen büyük destekçisi Vatikan gibi çiçeklerle değil silahlarla kurmayı isteyen

Kosovalılara para, asker ve silah göndermeye başladılar. Amerikalılar evvela her anlamda mümkün bir savaşı durdurmakla ilgileniyor ve İbrahim Rugova'nın barışçı politikalarını destekliyorlardı. Fakat Sırp lar Kosovalıların hareketlerine şiddetli cevap veriyordu. Sırp askeri kuvvetleri ilk büyük katliamlarını 1998 yılının ilkbaharında Drenica'da organize ettiler. Burada Adem Jashari (Yaşari) ailesinden 51 kişi katledilmişti. Bu katliam Arnavutların İbrahim Rugova'nın barışçı politikalarından ayrılışlarına hizmet etti.

(c) 1998 KOHA Çikore

Drenica katliamının ardından yapılan cenaze merasimine binlerce kişi iştirak etmişti.

Kosovalılar Sırp ların boyunduruğuna karşı isyan ettiğinde Amerikanın cevabı karışıkta. Evvela Kosovalı savaşçıları terörist olarak andılar ve terörist organizasyonlar listesine almakla tehdit ettiler. Buna rağmen Sırp rejiminin kameralar önünde Arnavutlara karşı işlediği suçlar ve uluslar arası toplumun Bosna'da neyi yanlış yaptığına dair taze anılar ve yine Arnavut göçmenlerin Batı Avrupa'ya yönelik demografik tehdidi Batı'yı ve Clinton hükümetini birçok konuda baskı altına soktu. Amerikalılar ve Batı, Arnavutlar ile bir nefret-sevgi ilişkisiyle doluydular. Bir tarafta Fransa tarafından idare edilen Avrupalılar kendilerini Avrupa Hıristiyanlığının savunucusu olarak resmeden Sırp lar karşı nostaljik bir hisse sahipti. Ancak öbür taraftan Batı savaştan kaçmaya başlayan 2 milyon Arnavut ile ne yapabiliirdi? Amerikalılar için Kosova'ya

müdahale etmek kolay bir iş değildi. Washington'da bir çok ses buna karşı çıkıyordu. Colin Powel'a ve bir çok benzer düşüncedeki ulusal güvenlik uzmanına göre Amerika kuvvetlerini arttırmalı ve ancak onun hayati çıkarları tehlikede ve zafer kesine yakın olduğunda müdahale etmeliydi. Kosova Powel Doktrini olarak anılan kriterlerin hiçbiri ile karşılaşmadı⁸.

Yine de 1998 yazında Amerikalılar ve Avrupa Birliği seçeneksiz kalıyordu. Arnavut kurbanların Batı'ya kaçıışı görülüyordu. Onlar Kosova krizine katılmaya karar verdiler ve Sırbistan'a katliamlara son vermesi için baskı yaptılar. Bunun için ülkeye ambargo koydular ve çatışmaların kızışmasıyla batılı güçler Sırp ları ve Arnavutları uyuşmazlığı müzakere etmek üzere 1999 Martında Fransa'daki Rambouillet'e çağırdılar. Anlaşma UÇK'yı silah bırakmaya ve Miloseviç'i Kosova'daki askerî mevcudiyetini kesin bir şekilde azaltmaya çağırıyordu. Özerkliğe ilişkin yetkiler restore ediliyor ve Nato Barış Gücü kuvvetleri bölgeye yerleştiriliyordu. Ancak bunlar, tam bağımsızlık için teminat isteyen Kosovalılara çok az ve bölgenin tamamını kontrol etmeyi, Sırp ruhunu gözeten askerî kuvvetlerini bölge dışına çıkarmamayı hesaplayan Miloseviç için ise çok fazlaydı.

Müzakerelere UÇK temsilcisi Hashim Thaçi (Haşim Taçi) ile İbrahim Rugova birlikte katılmışlardı.

⁸ "The Lesson of Kosovo" David Callahan, Washington Monthly, July 1 1989.

Müzakereler sürerken Miloseviç ağır silah ve araçları Kosova'ya göndermeye devam ediyordu. NATO, eğer Sırlar anlaşmayı imzalamaz veya Kosova'dan tamamen çekilmez ve Kosovalılar planı kabul etmezse bombalamakla tehdit etti. Bu gerilimin içinde Kosovalılar belgeyi imzalamamanın mümkün olmadığını söylediler ve planı sunmak üzere Kosova'ya döndüler. Rambouillet'e dönüş üzerine Kosovalılar antlaşmayı imzaladı. Fakat Milosevic bunu reddetti ve Kosova'nın etnik temizliği için hazırlıklara başladı, zaten Sırbistan kuvvetleri de bölgeyi doldurmuştu. Arnavutlara karşı etnik temizlik Sırların yararına olduğundan Amerika bunu Kosova'ya hücum etmek ve Sırbistan'ı bombalamak için bir bahane olarak kullandı.

Rugova'nın Milosevic ile çokça tartışılan görüşmesi - Mayıs 1999

24 Mart 1999'da Başkan Clinton Kosova Arnavutlarını Sırp baskısından kurtarmak ve Kosova çatışmasının Makedonya'ya yayılmasını önlemek için bombalama emri verdiğini açıkladı. Bu gibi bir gelişme iki NATO ülkesinin - Yunanistan ve Türkiye- bölgesel bir savaşa meydan verebilecek potansiyele sahipti⁹. Amerika'nın müdahalesi sonucunda Birleşmiş Milletler 1124 sayılı karar ile Sırp kuvvetlerinin Kosova'dan çekilmesi ve bölgenin Birleşmiş Milletler koruması altına girmesini deklare ettiğinde, Nato ittifakının müsaadesiyle Amerikalılar

⁹ Robert Greenberg, "Balkans Overview: Need for a Regional Solution," (Silver City, NM & Washington, DC: Foreign Policy in Focus, December 23, 1999).

1999'da Sırbistan'ı mağlup eden savaşa komuta ettiler.

O tarihten bu yana Kosova Birleşmiş Milletler tarafından yönetiliyor gibi görünse de dolaylı yoldan Amerikalılar tarafından yönetiliyordu. Arnavutluk yönetimi çatışmadan tamamıyla uzak tutulurken Amerikanın tüm otoritesi bölgeye yerleştirilmeye ve onların Kosova'ya müdahaleleri Amerika'nın İslam'ın lehine yaptığı bir müdahale gibi gösterilmeye çalışıldı. 11 Eylül'ün akabinde yaşanan uluslar arası gelişmelerde Amerikalılar sürekli olarak Kosova örneğini Müslümanlara düşman olmadıklarını göstermek için kullandılar. Böylelikle 11 Eylül'den iki ay sonra Başkan Clinton Georgetown Üniversitesi'ndeki bir konuşmasında, "Gerçekleri açığa çıkarmak ihtiyacımız olan çok iyi bir iştir. Ortadoğu'daki Müslümanların çoğu, ben teminat vereceğim, siz en son seferde bizim askerî kuvvetlerimizi Bosna ve Kosova'nın zayıf Müslümanlarını kurtarmak için kullandığınızı bilmiyorsunuz." demişti¹⁰.

* *
*

Kosova çatışmasının kontrol altına alınmasıyla Amerikalılar aynı yolu tüm Batı Balkanları egemenlikleri altına almada kullandılar. Bundan sonra da onlar Kosova ve Arnavutluk'taki Arnavut politikacıları manipüle ettiler ve kendilerini Arnavutların en iyi dostları olarak gösterdiler.

1998-1999'daki göçmenlerin yükünün büyük kısmını çeken ülke olması sebebiyle Arnavutluk Kosova Savaşı'nda çok acı çekti. Ancak Kosova'dan Sırların sürülmesi Arnavutluk ve Kosova'daki Amerikan nüfuzunu kuvvetlendirdi. Bunun sonucu olarak, 2005 yılındaki seçime kadar Arnavutlar, Amerikalıları

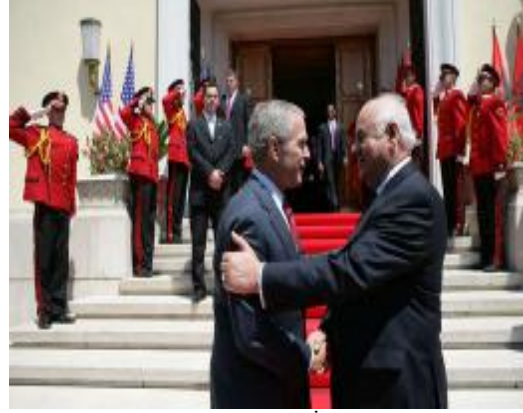
¹⁰ Remarks as delivered by President W. J. Clinton at Georgetown University November 7, 2001

kurtarıcıları olarak düşünmeleri sebebiyle, İsrail'den sonra dünyadaki en büyük Amerikan taraftarı halk olarak gösteriliyordu

Bush fotoğrafını öpen Arnavut genci

Arnavutluk gerçeğinde, geçmişteki Amerikan oyunlarından ve 1997'deki iç savaştan ülkenin büyük acılar çekmesine rağmen Amerikan taraftarlığı karşı konulamayacak kadar büyük önemde bir tabudur. Bugün Balkanlarda Arnavutluk veya Kosova hükümetlerinin hiçbiri Amerikan desteği olmaksızın devam edemez. Bu histeri ve korkunun Arnavut politikacılara yerleştirildiği, medyatik tüketim için bir kısım tılsımlar olarak Amerikan bayraklarını özel ofislerinde bile tutan Arnavut politikacılar ve önderler yoluyla görülebilir. Bugün Arnavutlar hararetle Amerikan taraftarı politikacılar tarafından yönetiliyor. Eski bir komünist general olan Arnavutluk'un Cumhurbaşkanı Alfred Moisiu buna bir örnektir. O, 1991'den sonra Nato İçin Arnavut Derneğinin başkanı yapıldı. Bir Ortodoks-Ulah ve sadık Amerikan taraftarı olan Moisiu USAID tarafından 2006 yılında Tiran'da yapılan bir anket çalışmasıyla ülkenin en onurlu politikacısı olarak taltif ediliyordu. 2005 yılında, Londra'da "Arnavutluk'ta Müslüman yoktur" açıklamasını yaparak Arnavutluk Müslümanlarına saldırmışsa da, Tiran'daki Amerikan elçiliğinin en sevdiği adam ve Amerikanın Irak'ta, Afganistan'da ve dünyanın birçok yerinde işlediği suçların başlıca savunucularından biridir.

Alfred Moisiu Amerika'nın İslam coğrafyasında yürüttüğü savaşlara gönülden destek vermişti.

Temmuz 2005'te yapılan seçimlerde Arnavutluk Demokratik Partisi iktidara geri gelmişse de Sali Berisha (Berişa) ve onun Demokratik Partisi Arnavutluk'un evvelki hükümetlerinin Büyük Birader ile sahip oldukları yolu -ki Büyük Birader evvelki hükümetleri olduğu gibi yeni hükümeti de göz altında tutmaktadır- izlemektedir. Aynı şey Kosovalılara da biraderlik etmektedir. Kosova ve Arnavutluk Arnavutları çok iyi bilmektedirler ki Büyük Biraderin lütfu olmazsa onların Balkanlardaki kaderi çok kolayca değişebilir. (Gelecek sayı; Bosna Örneği)

Clinton'un fotoğrafı Kosova'da halen revaçta, bu fotoğrafın bulunduğu cadde, Bill Clinton Caddesi'dir.

DINI ISLAM

**Dini Islam i delirët
A, një kanun i Perëndishëm
Që me andet t'vet në t'mirët
I shtypë mentarët e mirishëm**

**Ndër gjith fenat dini Islam
A i ndërmjetshëm e ma i ploti
Dhe i natyrshëm, çuë ma s'mirami
Fort i pëlqyeshëm ke Zoti
Për s'tepriçshtë i mbarruëshëm
Sa të lavdohet i ka hije
Dy jetat i shkon lumnushëm
Ai që e mban fije për fije.**

**Për ata janë Muselmana
Që i besojnë Resulull-llahut
I besojnë dhe ata të tana
Që i ka prue ai prej All-llahut**

**Sheshit Islam ata njihen
Që binë m'shehadet me gojë 1
Bajnë dhe pse farzet që dihen 2
E nuk i lanë pa nevojë.**

Hafiz Ibrahim Dalliu'nun 'Dini Islam' shiiri

www.muslumanamavutluk.com